

GYŐREI ZSOLT

Szindbád otthon

Garren Péter, a hajós, író és úriember – fiatalabb éveiben szeretett álnév mögött rejtőzködni – egy májusi reggelen elindította Szindbádót Óbudáról, a Krisztinavárosban.

Bizonyos ünnepélyességgel és titkos, belső szorongással készítette Szindbádót Garren Péter útjára. Az irodalmi viszonyok, legalábbis a hajós számára, utolsó időben érezhetően megromlottak. Mind így voltak persze ezzel, azok a kevesek, akik az „osztály” utolsó pillanatában születtek; akik úrnak és írónak születtek egy világban, amelynek nem volt többé igazi szüksége igazi urakra, sem igazi írókra, és akik mégis írni kezdtek, elszántan és makacsul, mintha csak tanúságot készülnének tenni egy későbbi kor számára... tanúságot arról, hogy volt egy kor, és élt néhány nemzedék, amelyik az értelem diadalát hirdette az ösztönök felett. Negyvenéves elmúlt ekkor már a hajós, és úgy tartotta Marcus Aureliussal, hogy negyvenéves korára egy férfi, akiben világít egy szikrája az értelemnek, mindent megélt és mindent tud, ami előtte történt az időben az emberekkel, s ami az utána következő emberekkel történni fog: megélt a szenvedélyeket, tapasztalta a természeti törvények állandóságát és teljes bizonyossággal tudja, hogy halandó. Ezt gondolta a hajós negyvenévesen.

Mégis, ezen a májusi reggelen – Szindbád útnak indításának reggelén – a hajós, miután már kora hajnalban felébredt, sokáig köhögött és cigarettázott, könyökölve és dűnnyögve az ágyban. „*Nem segít semmi* – gondolta komoran –, *végül mégiscsak írni kell valamit.*” Gyakran érezte úgy negyvenévesen, hogy inkább hallgatna és emlékezne, minthogy beszélni kezdjen: hallgatni vágyott egyre inkább ebben a világban a hajós.

Ezért nem bízott kora embereiben, és ezért hallgatott legtöbbször a társaságukban. Úgy találta, hogy a fecsegés kényszere a legtöbb ember számára egyértelmű az élet törvényével: addig fecsegnek, míg élnek; nem gondolkoznak, hanem fecsegnek, tehát úgy érzik, vannak. De a valóságban nincsenek, abban az értelemben, mint ahogy van az, aki gondolkozik; csak fecsegnek, s aki fecseg, nem gondolkozik. Gondolkozó ember, amikor csak lehet, hallgat; s mikor már nem lehet hallgatnia többé, akkor beszél vagy ír. De ezt csak végső szükségben cselekszi. És a hajós, midőn ezen a napfényes májusi reggelen útjára bocsátotta Szindbádót, úgy érezte: a végső szükségnek e baljóslatú pillanata elérkezett a számára. Nem hallgathatott többé, mert tanúságot akart tenni egy későbbi kornak most, amikor úgy érezte: igen, minden idegszálával bizonyos volt benne, hogy az eszmények, amelyekben hinni tanult, mint megvetett ócskaságok kerülnek nap mint nap szemétdombra, a nyájösztön rémuralma terjed el az egykori civilizáció óriási területei fölött; hogy a szellemi ember magányos jelenség, s mindenféle katakombákba kényszerül, mint a középkorban a vandál hódítók elől a Betű titkával rejtőzködő szerzetesek; hogy az élet minden demonstráló megnyilvánulását félreérthetetlen, tragikus félelemérzet hatja át. És Garren Péter, aki már ekkorra megvallotta magának egyik könyve elején: „hiszek az értelem felsőbbrendű erejében, s egészen ostoba társaságokban fecsegéssel töltöttem el életem legtöbb estéjét”, most írni készült, mert írni akart, és mert úgy akart írni, mint aki egyedül van és hallgat.

Mert a hallgatás mindig magányos, ezt a hajósnál senki nem tudta jobban. Sokkal őszintébb, mint a szavak, amelyekkel mindig vigyázott, mert a szó vagy kifejezni akarja

a csendet, és akkor csakugyan szent és minden áhítatra érdemes, vagy – és a hajós negyven éve alatt ezzel sokkal gyakrabban találkozott – elleplezni a csendet, s ilyenkor mindig üres fecsegéssé korcsosult hitetlen és ostoba sáfárok kezén. A hallgatás mindig magányos, és ez így van rendjén, mert a hallgatás: egyúttal meghallgatás. A hajós mindig is különösnek és figyelemre méltónak találta, hogy a magyar nyelvben a hallgatás egyszerre jelent nem-beszélést és figyelmet is. A világ, amely egyszerű és könnyörtelen törvény, a változás törvénye, nem kérdez, hanem kifejez: hallgat, ha magyaráznak neki – nyugodtan, mintegy vállát vonogatva hallgat, mint a fölnoót, aki makacs gyermekek csacskaságait intézi el egy vállvonással –, és megszólal, ha hallgatják. Igen, legfőképpen ezért kell az embernek hallgatnia, hogy figyelhesse a világot, és lelkét, mely makacsul szomjazza az állandóságot, bölcsen megtanítsa életének örök változására, mely a halál felé vezet.

Az emberek inkább társaságba jártak és fecsegték, és ennek okain már sokat tűnődött látszólag üres óráiban a hajós: végül arra a következtetésre jutott, hogy alighanem azért nem hallgatják inkább a világot az emberek, mert az kérlelhetetlenül a halálukról beszél nekik, az emberek pedig életüket szívesebben népesítik be életükkel, szívesebben feledkeznek bele, mintsem szembe kelljen nézniük azzal a jeltelességgel és jelentéktelenséggel, melyet a világ teljességében elfoglalnak. Egymáshoz bújnak inkább, kölcsönösen benépesítik egymás magányát, és fecsegnek végeérhetetlenül: gyerekesek és ostobák, gondolta szánakozón a hajós.

Ne háborogj, intette le olyankor magát. Emberek, mindig ilyenek voltak... Kifújta a füstöt, azután eltöprengett. Csakugyan, mind ilyenek és mindig ilyenek voltak? Ötven év előtt még nem voltak ilyenek, gondolta dacosan és szigorúan. Ötven év előtt Európában még mindenki a maga személyes és egyéni törvényei szerint volt buta vagy okos, jó vagy rossz, szegény vagy gazdag. Ezek? Ezek nem egyének már, csak adatok egy statisztikában. Ők maguk sem érzik sajátjuknak életüket, sem halálukat. Rilke még azt mondta: „*Man muss seinen eigenen Tod haben*”... Saját halálát valahogyan megszokja az ember. De a statisztikai halál, mely ma dúl a földrészek tömegei között... nem, már nem élük meg saját halálukat az emberek. Születnek, élnek és halnak, mint egy vegyi tenyészetben a sejtek.

Man muss seinen eigenen Tod haben... – igen, valahogy szembe kell nézni a halállal és el kell számolnia mindenkinek magában vele, feladat ez s egyben lehetőség is, mégpedig az egyetlen lehetőség, hogy az ember saját halálához érkezhessen el. Mert csak szakadatlan rákészüléssel és legfőképpen idomulással idomíthatja az ember a közönyös és vad halált sajátjává, csak lassú és kitartó barátkozással szelídítheti meg, mint őseink egykor tábortüzekhöz csalogatták a farkasok büszke népét. És csak e feladat közben, a világ törvényei előtti megalázkodás során válhat az ember komollyá, bölcsé, és mindenekfölött elmélyültté, amint ez egyedül illik is ahhoz, akinek ősei egykor tábortüzekhöz csalogatták a farkasok büszke népét. Mert az élet mélyén a halál van, és akik fecsegték, ezt próbálták elhallgatni szánalmas fecsegésükkel, és azon kevesek, akik – amiként a hajós ebben az időben – hallgattak, erről vallottak hallgatásukkal.

És olykor, valamely szerencsés csillagzati konstellációnak köszönhetően, mert a csillagok hatását semmiképpen sem szabad lebecsülni, ezt már az ókori kínaiak is hirdették, amikor Európában még mit sem tudtak a civilizáció két alapvető attribútumáról: a papírról és a puskaporról, tehát valamely szerencsés csillagzat alatt hallgataggá vált az emberi világ; ez általában olyankor következett be, ha egy kultúra már kinőtte gyermekbetegségeit, de még mindig nem pusztult el. Sok volt a veszély, ami a kultú-

rákra, ugyanúgy, ahogy az egyes emberre, leleskedett mindenütt, és ha egy kultúra, dacára e sok veszélynek, megmaradt, akkor az általában addigra szinte tökéletesen megtanulta a hallgatást – azaz ugyanúgy, ahogy az egyes ember, megértette és elfogadta nyugodt szívvel a változás törvényét, és ezzel elérkezett saját halálához.

Garren Péter, véreben származásával, ami mindig apáink és dédapáink vérét jelenti, egy ilyen kultúrában: az európai polgárság évszázados kultúrájában nőtt fel, amelynek évszázadai pontosan és minden csekélységre vonatkozóan kialakították szertartásrendszerét. Bonyolult és szigorú etikett volt ez, talán még bonyolultabb és szigorúbb, mint ami a felvilágosodás századának spanyol királyi udvarában uralkodott – uralkodott sokkal inkább, mint maga a király, aki maga is csupán alattvalója volt ennek az etikettnek. Nem, az európai polgár nem hintált kacéran legyezőt arca előtt, de a különbség ennyiből, és nem többől vagy másból állt, ezt nagyon jól tudta Garren Péter, szavak nélkül is, mint minden beavatott. Titokzatos és eleven nyelv volt a polgárok hallgatása, és mint ahogy egyetlen eleven nyelv sem, nem volt vaskos szótárakba s nagyképű grammatikákba gyömoszölhető. Magolással, naphosszanti verejtékes biflázással nem lehetett elsajátítani; beavatottság, felkentség kellett ismeretéhez, a szívnek egyszerre könnyedsége és áhítata, amelyet csak a született cinkosság adhatott meg. Olyan tökéletesen hallgatott a polgárság, hogy elérkezett a halálához. Mert a hallgatás a figyelem, a meghallgatás révén végül a halálhoz, az elhallgatáshoz vezet el, így hitte a hajós negyvenéves korára.

A világ teret jelentett, de ugyanígy időt is. A polgárság hallgatásának bonyolult és pompás szertartásrendszere eltűnőfélben volt, ennek megállapításához immár semmiféle különleges jóstehetségre nem volt szükség. Ez azonban még nem lett volna feltétlenül baj, a polgárság a hallgatással együtt csendben eltűnhetett volna – ahogyan eltűntek már más csoportok is a történelem során a vezető helyről, amit ideig-óráig birtokoltak vagy bitoroltak – a semmibe. A baj más volt és nagyobb, és ezért remegett még a hajós viharokhoz edződött, kemény szíve is. A baj az volt, hogy a polgárság nem a csoportok egyike volt, hanem mindama reménynek a beteljesülése és megtestesülése, amit az ember, egyes csoportokon keresztül, mindig is kifejezni és megvalósítani próbált. A polgárság a gondolkodó és hallgató ember: az egyéniség mértékké és értékékké emelését jelentette, a jellemnek és környezetnek végre harmonikus kompozícióját, amelyben ember és sorsa egymásra talál, és mindegyik megbékél a másikkal. Lehetőségek és szándékok kényes egyensúlyának birodalmát hozta el Európába a polgárság, amelyik először érezte meg, mennyiben teremtő erő és mennyiben teremtett lény az ember, s mi is a változás törvénye, amely előtt alázattal való meghajtanunk a fejünket: a saját halál papjai és tudorai voltak a polgárok. Egy tökéletesen hallgató közösségnek volt hírmondója Garren Péter, aki már nem engedhette meg, hogy hallgasson, mert emléket kellett hagynia, szavakkal, amik a csöndet jelentik – ezt a hallgatást akarta hangszerelni és kottába írni egész életén keresztül.

És mert azért kezdett írni, mert már nem engedhette meg magának, hogy hallgasson, úgy akart írni, mintha minden leírt mondata után a halál tenne pontot. Végzetesen akart írni, nyugodtan, nagyon figyelmesen, egyforma erővel figyelve a világra és önmagára, értelmére és szenvedélyeire, az emberek szándékaira és mindenséghez való kapcsolataikra; tanúságot akart tenni, hogyan tudtak egykor hallgatni az emberek. Regényeket írt Garren Péter, melyekben az emberek lelkét sűrű és tarka hallgatás lepi finoman és végérvényesen: szereplői sokat beszéltek, általában komoly monológokban és mindig súlyos és örök dolgokról, amelyek a mindennapokra sem öltöztek egyszerűen,

s aki figyelemmel olvasta e regényeket, csakhamar gyanakodni kezdett, hogy ezek a szereplők valójában hallgatnak, igen, egyetlen szót sem szólnak, hanem szájukon, ugyanúgy, ahogy sorsukon keresztül, súlyos és örök törvény szólal meg, amely éppen hallgatásuk folytán juthatott szóhoz; a csendet mondták ki ezek a szereplők, mely gyakorlati évtizedekig sűrűsödött körülöttük, míg egyszer megértették, mert megélték. De ehhez időre volt szükség, hogy a gyors és konkrét események hamaros és hagymázos láza csillapodjék, és az idő választóvizében igazi jelentésük híven megmutatkozhassék. *„Minden következménnyel!”* – használta ezt a könyörtelen félmondatot gyakran a hajós, mintegy jelezve vele, hogy bármiről csak következményei, tehát jövője deríti ki, mi is volt a dolga és a súlya valójában, azaz csupán a következményei megtisztította múlt kétségtelen és figyelemre érdemes. Akárhogy is, de ott bujkált e gondolatban, hogy aki hirdeti, az, miként Cooper kalandos történeteiben az ifjú mohikán harcos, egy nemes és dicső törzs egyik utolsó ivadéka, akinek hallgató szavában immáron minden következménnyel jelenik meg a polgári világ. Mert Garren Péter már értette a polgári világot, éppen azért, mert lényegében már túl volt rajta, ami minden megértésnek elsődleges feltétele. Csak aki belülről és csakugyan túl van valamin, érti meg csendes derűs bölintással, mennyire nem volt kivétel, ami vele történt, mennyire ott rejtett benne mindvégig a csend, a szürke Eminenciás, izgága és harsány neszekről takartan. Az ember, ahogyan a csoport is, melyhez lényének egészével tartozott, élete során fokozatosan halad a hívó csend felé, sajátítja el a hallgatást, és létével áttelekésít egy darab csendet a végtelenből, mely ezután az ő külön csendje lesz, hajdani neszek emlékeivel bélelt, bölcs csend. És ez az az örök törvény, amelynek teljesülte során az ember, lassan rábólintva, saját jussához a tökéletes és végtelen csendből: saját halálához érkezik el. *Man muss seinen eigenen Tod haben*, bólintott lassan a hajós, és regénybe fogott Szindbádról.

Garren Péter természetesen ismerte már régen a népszerű adomát Szindbádról, mely adoma szerint a *Nyugat* jubileumi díszvacsoráján a véletlen Szindbádott Attila, a fiatal költő mellé sorsolta az asztalnál, akinek irodalmi működésével a korosodó író nemigen volt tisztában. Ültek hát egymás mellett, ettek, színes szeszekkel öblítették le izletes vacsorájuk – *„külön könyveket érte meg, ahogy Szindbád étkezni tudott”*, sóhajtott fel révedve a hajós –, majd kényelmesen pipára gyújtottak és meglegedetten eregették a füstöt maguk elé. Induláskor azután Szindbád kíváncsian fordult másik asztal-szomszédjához: *„Ki volt ez a rokonszenves fiatalember? Olyan jót hallgattunk együtt!”* Mondom, természetesen ismerte e történetet a hajós, hiszen abban az időben élt, amikor, ha már nem is voltak életnél és halálnál fontosabbak némely Ady-kéziratok az éhes Budapest számára, de azért az irodalmi pletykáknak még a Duna mindkét partján jó és bő piacát lehetett találni; mégis, túlzás volna azt állítani, hogy csak ez az adoma hívta fel Garren Péter figyelmét Szindbádra.

Nem, Szindbád írói működése egyébként is számos kellemes percet szerzett már a hajós örömeire oly fásult szívének és csiklandozta meg jótékonyan lassan zsibbadásnak induló ínyét. Garren Péter, aki csak olyankor írt, mikor egyfajta hangot hallott, amely olyan volt, mint mikor egy üres szobában megszólal egy magános mélyhegedű, melyet a sarokban felejtett valaki, olyasféle hangot, ami azokban szólal meg Szókratész óta, akiknek sorsa a búcsúzás, amikor Szindbád valamely regényét vagy novelláját olvasta (verseket nem írt Szindbád, mert arra nem hagyott időt neki a költészet), úgy érezte: nincs egyedül, és hogy Szindbád, aki olyan tökéletesen és visszavonhatatlanul volt magyar, ahogyan ő európai, ugyanúgy egy hegedűt szólaltat meg, mint ő, egy érett

és nyugodt világ bűgő csendjének dallamát, egy tökéletes világét, amelytől már búcsúzik, amit már túlélt, és megérteni, tehát kifejezni képessé vált. Igen, a búcsúzókat egyútt hallgattak.

Szép volt-e vajon ez a világ, Szindbád világa, kérdezte magától kíváncsian a hajós, miközben lassacskán dél felé járt, a lehúzott redőny résein a napfény óvakodott a cigarettafüsttől homályos szobába. Igen, szép volt, abban az egyetlen értelemben, ahogy egy világ szép lehet. Egy világnak ugyanis, és a hajós úgy sejtette negyvenéves korára: ez hasonlóképpen áll az emberrel is, csak a teljesség adhat szépséget. A szépség: elrendezettség, szintézis, harmóniája szépnek és csúfnak; olyan harmónia, amit csak búcsúzóban árul el a világ. Szindbád világa búcsúzóban volt, elárulta hát szépségét, és Garren Péter erről akart írni most: minden benyomásról, melyet a búcsú pillanatában a szépség esszenciájává párol az emlékezés, mely nem más, mint a teljesség megértése. Egy világról akart most írni Garren Péter, amelyik egyszerre volt szép és rút, egyszerre volt siker és kudarc, megértés és tétova hűledezés, kapkodó vágy a boldogságra és higgadt képesség a bölcsességre; és már rá lehetett látni harmonikus egészére, a csendre, ami ezt az egészét fejezte ki, magába foglalva életet és halált, és ami lassan és előkelően elnémult a zajban – ezt a zajt ijedt vízióiban gyakran óriási cethalnak látta a hajós. El kellett tűnnie ennek a világnak, mert teljessége révül végül csakugyan halálára érett meg, el kellett tűnnie hangjaival, képeivel, ízeivel, illatával, és az emberekkel együtt, akik csendjének részei voltak, és Szindbáddal együtt, aki ki is fejezte e csendet költészeti tevékenységével. Minderről, amit elmondtunk, akart írni a hajós, s arról is, amit nem lehet szavakkal elmondani, ami talán nem is történet, mert nem történik benne semmi, csak az, hogy egy hal megeszik egy embert.

A világ előkelően, de kétségtelenül tűnt el, de erre az emberek nem voltak képesek, mert az emberek között még a legkétségtelenebb törvények és igazságok is kétségessé és képlékennyé zavarosodnak. Bonyolult és ellentmondásos volt a viszony, ami az embereket, még az olyan mélyen és igazán hallgatagokat, mind Szindbád is, a csendhez fűzte, mert az emberek mindenhol és mindig csak nehezen, fogaikat csikordítva nyugodtak bele a kétségtelen igazságba. Ezért körültekintően, mindenre gondolva kellett fogalmaznia a hajósnak, mint mindenkinek, aki emberekről ír, hiszen nem kenetes szentbeszédet készült tartani egy kicsiny és vakbuzgó felekezet lázas pirú híveinek a kaszáját ördögi nevetéssel fenő, mitikus Halálról, hanem elsősorban megmutatni, miért *kell* meghalnia az embernek, miért ez az egyetlen lehetőség, ami teljessé avatja az életet, de megmutatni azt is, hogy a kétségtelen végzet elfogadása milyen nehéz és folyvást megtorpanó folyamat, milyen vargabetűkkel és küszködésekkel érti meg az ember a végzetet, és hogy e küzdelemben, mely a beteljesülés éteri bölcsessége és az élet mindig kissé langyos és iszapszagú boldogsága közt folyik, a meghalás küzdelemben mennyire kifejeződik az emberi lélek ég és föld közötti, örök kettőssége. Saját halálába valahogyan belenyugszik az ember, ezt leírta már korábban a hajós, de be akart arról számolni, milyen kegyetlen is e belenyugvás, egy természetétől fogva tökéletlen lény szembesülése a tökéletessel. Az ember a belenyugvással nem ennek a tökéletesnek tartozik szolgálni – annak nincs szüksége efféle szolgálatra –, hanem önmön tökéletlenségén kell ekképpen úrrá lennie: saját rangjának tartozik vele, saját halálával. Mert a saját halál nem baleset, nem szeszélyes véletlen, hanem sokkal inkább olyasmi, mint az aratás, azaz következménye és betetőzése egy folyamatnak, melyet ez tesz tökéletesen lezártnak; a saját halál, amihez az alázat és megértés segít, összefoglal: minden élet a halálban, az őszintén felfogott halálban még egyszer tökéletesen megvalósítja önmagát – és Garren Péter elhatározta, hogy Szindbád utolsó napjáról ír regényt.

Garren Péter csettintett a nyelvével, mikor ez eszébe jutott. Karkötőórájára pillantott – lassacsán az uzsonnánál kellene tartania, és még egy falatot nem evett ma, fordult meg egy pillanatra a fejében, hogy azután rögtön arra gondoljon: igen, a fogadókról is írni kell, Szindbád birodalmának e helyőrségeiről, zsirosan párolgó étkeikről és fehér vagy vörös boraikról, és talán az évszakokról is – ó igen, az évszakokról mindenképpen! –, Kéhlíékről, a kis Bródyról, a vörös hajú főpincérről, az írókról, s mind a nőkről, zsokékról, hajósokról és úriemberekről, akik ismerték őt, s szerették és gyászolják a világot, mely utánahalt. Mert mindezt kifejezte Szindbád, egy világot, és a hajós, aki mostanában gyakorta hallotta utcán és presszókbán, melyek oly hatékonyan és holtan burjánzottak a régi kávéházak termeiben, ahol régi emberek még magukkal hozott tokaszalonnát falatoztak eperpálinkával, a modern és kitekert szót, hogy világkép, tudta, hogy nem világképpel kell bírni, hanem saját világgal, amit az ember élete művével megjelölt magának, és aminek pusztulását nem éli túl.

Garren Péter emlékezett rá, hogy apja, Garren Gábor, városában a „művész”, akinek tehetsége és feladata volt, hogy csupán életével, mint művel kifejezze mindazt, amit ez a kissé felvidéki, kissé vidéki, de mindenestül mégis polgári város kis világa a nagyvilágban jelentett, e kis világ pusztulásakor, amikor egy téli napon idegenek: idegen katonák és hivatalnokok özönlöttek el a várost, bált rendezett – talán hatyúdnak is, de sokkal inkább híradásnak és mementónak. A bálban csak azok voltak jelen, akik ezt a kimondatlan igazságot tudták, a beavatottak, akik úgy táncoltak, udvaroltak, s hintáltak legyezőik ezen az esten, ahogyan Garren Péter később regényeket írt. *„Igen, ők még tökéletesebbek voltak, mint mi, búcsúzó, ők még hallgatásukkal fejezték ki azt, amihez nekünk: Szindbádnak és nekem, már szavak kellene”,* töprengett a hajós. Egyfajta nézet úgy tartotta, az irodalom megjelenése a fejlődésről tanúskodik, de Garren Péter érezte, hogy ez pont fordítva van: minden világ némán épül fel, és csak, ha már a munka kész, az egyensúlynak e kényes pillanatában, mikor a mű úgy áll, ahogyan a feldobott labda pályája csúcán: ekkor kezdik elmondani, ekkor kellene az írók, akik már nem tesznek mást, mint emléket hagynak róla.

Így kezdett el Szindbád is írni, mert nem hallgathatott tovább. Írni tartozott, mint ahogy minden művész adós művével a világnak, amelyet kifejez. Ezért hallgatott élete során Garren Gábor oly következetesen, s ezért töprengett Szindbádról írandó regénye szavain e kora este Garren Péter. Szomorú volt, mert ekkor már tudta, hogy az írónak egyetlen kötelessége a búcsú, egész életműve nem más, mint elkészítés a világtól, amit leír – mert mire e világ megért rá, hogy ő leírja, már igazán csak könyveiben eleven, valójában finom gráciával halódik. Egymást ölik el ezután, gondolta a hajós komoly pátosszal, a halódó világ elpusztítja ezt az utolsó tanúját, s utánahal: csendje már nem csend többé, hanem némaság. Az író halála ezért szomorúbb halál, torokszorítóan szomorú és borzongatóan ijesztő is. Igen, ijesztő, mert a földnek, amelyről az ember ellép, biztosan kellene állnia, s ha mégis mozog, ahogyan egy okos és megkínzott tudós súgta némely klerikálisoknak, akik csak e földi biztonságért kótyavetyélték el Istent, akkor nehezebb a búcsú, hiszen nemcsak búcsúzni kell, de búcsúztatni is, és ez a kettős feladat a legnehezebbek közül való, ezt vallotta Garren Péter. Szindbád utolsó napja legyen egyszerre búcsú és búcsúztatás, bólintott már beletörődve és még fájdalomosan.

Igen, ilyen legyen Szindbád utolsó napja: búcsú és búcsúztatás, amiben így egész élete valósul meg, s egyben minden emberi élet szépsége, azaz teljessége: a nyugalom, ami keleti bölcsé magasztosítja Szindbádot, s a nyugtalanság is, amelyik morcos öreg-

embert csinál belőle. Foglalat legyen hát e nap, ismételte makacsul, egy élet minden nyugalmáé és nyugtalanságáé, de érkezzék el a megnyugváshoz, és saját halálához, válják keleti bölcsé végül, mert *man muss seinen eigenen Tod haben*, és mert olyan világ olyan polgáráról akart beszélve hallgatni Garren Péter, aki ezt feladatnak tudta, és a törvénynek meghajolva erős volt beteljesíteni azt.

Írni kezdett hát Garren Péter, mert még írni tartozott, és addig kell maradni és dolgozni egy világban, amíg közünk van hozzá, mert addig otthonunk; s Garren Péter, aki tanúságot akart tenni, ha írt: hazament, immár emlékei közé, tollforgató csendjébe.

Azután frakkot öltött, hogy társaságba menjen, mert ez az estéje is ilyen este volt. Azután eszébe jutott, hogy éhes, és üres gyomra émelyeg a nikotintól; de mindez nem zavarta. Megnézte magát a tükörben: most bölcs volt arca, közömbös és szigorú. Csak Keleten tudnak ilyen közömbösen és méltóságteljesen nézni az urak, mikor vége van valaminek.

